



Installatietoespraak

Toespraak president mr. L. Verheij bij de installatiezitting van het gerechtshof Den Haag op 1 december 2014

Dames en heren,

De novembermaand eindigde, wat de rechtspraak betreft, roerig en opmerkelijk. Roerig, omdat vorige week veel maatschappelijke commotie ontstond rond een uitspraak van de rechtbank Limburg in een dramatische zaak van een verkeersongeval met dodelijke afloop. Dat was bepaald niet voor het eerst in zo'n zaak. Opmerkelijk, omdat afgelopen vrijdag bekend werd dat de president van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden aangifte heeft gedaan (in strafrechtelijke zin) tegen het Ministerie van Financiën. Het zijn twee voorbeelden van gebeurtenissen, die bij mensen in de samenleving tot (vaak heel uiteenlopende) reacties leiden. Mensen hebben er vragen over en nog vaker hebben ze er een mening over. Hoewel die mening lang niet altijd gebaseerd is op kennis van zaken, maar soms – heel begrijpelijk – vooral gevoed wordt door emoties, is dat voor veel mensen vaak geen reden meer om met het uiten van die mening voorzichtig te zijn. Internet, de sociale media en ook de klassieke media (kranten, radio en t.v.) vormen middelen om snel en uitgesproken – en niet steeds even genuanceerd – te reageren.

De rechtspraak investeert veel meer dan een paar jaar geleden in het geven van uitleg en toelichting. Uitleg kan je pro-actief geven (een goed gemotiveerde uitspraak snel publiceren, veelal vergezeld van of voorafgegaan door een persbericht). Toelichting kan dienen om de dan (nog) opkomende vragen naar vermogen te beantwoorden. We hebben dat als rechtspraak moeten leren en dat leerproces is nog steeds gaande. Maar het is wel goed om ook even stil te staan bij de stappen vooruit, die we op dit punt gemaakt hebben. Het is – anders dan nog maar een paar jaar geleden – welhaast vanzelfsprekend geworden dat een president in zo'n (overigens uniek) geval als dat van een aangifte door hem tegen een ministerie bereid is om, wanneer dat bekend raakt en er vragen over rijzen, uitleg te geven over achtergronden, context en zijn overwegingen. Geheel los van de vraag of zijn standpunt t.z.t door de rechter wel of niet gedeeld zal worden, is het in het belang van de rechtsstaat en het verkrijgen van goed begrip in de samenleving, als die uitleg helder en begrijpelijk is en ertoe bijdraagt dat anderen (bijv. journalisten en wetenschappers) in staat zijn er duiding aan te geven.

'De rechtsstaat moet je leren', zo luidt de titel van het boekje dat de voormalige president van de Hoge Raad, Geert Corstens, bij gelegenheid van zijn afscheid schreef. Hij beschrijft daarin op toegankelijke wijze hoe de rechtsstaat werkt, met accent op de rol van de rechter. "Daar komen de spanningen die zich in een rechtsstaat ophopen vaak tot ontlading," zo valt op de achterkant van het boek te lezen. De titel omvat heel veel. Lees vooral dit toegankelijk geschreven boek. Hier noem ik slechts twee aspecten:



Ieder volwassen lid van de samenleving heeft de verantwoordelijkheid om zich in de regels en het functioneren van de rechtsstaat enigermate te verdiepen. "Lees eerst eens het vonnis van de rechtbank Limburg, voordat u er iets over roept," zo ongeveer zei vorige week de bekende misdaadjournalist Peter R. de Vries het;

Rechters, leg goed uit, communiceer en motiveer helder en waar nodig met empathie. Zo overbrug je de kloof tussen rechtspraak en samenleving, waar mogelijk. Dat is overigens iets anders dan dichten. Dat laatste zou te ambitieus zijn.

Ik sprak zojuist over eind november. Nu al is te voorzien dat de rechtspraak eind december/begin januari ook weer in het nieuws komt. Ik doel op het jaarlijks terugkerende fenomeen van geweldpleging rond Oud en Nieuw. Op 3 januari jl. (inmiddels 11 maanden geleden dus) verscheen in de regionale krant De Stentor een commentaar (Bespiegelingen) van de hand van de adjunct-hoofdredacteur Jaap Lodewijks. Ik citeer:

"Alle ogen zijn dezer dagen gericht op onze rechters. We mogen dan ministers hebben die forse taal spreken (Opstelten: 'Je hebt met je poten van onze hulpverleners af te blijven') of politiemensen die honderd raddraaiende inwoners van het Brabantse dorpje Veen een paar dagen lang opsluiten in een cel, het blijven randfiguren in ons rechtssysteem.

Vorig jaar was het ook al zo: behoorlijk veel gedoe met Oud en Nieuw, heel veel opwinding, maar toen puntje (verdachte) bij paaltje (rechter) kwam, viel het over het algemeen wel mee met het vonnis. Niks strafkamp op Rottumeroog. Ook helemaal geen 365 dagen taakstraf in een verzorgingshuis of een jaar lang schoenen poetsen van hulpverleners, zoals sommige uitkeringsgerechtigden wél verplicht moeten doen in gemeenten als Amsterdam.

Ik ben benieuwd hoe het dit jaar gaat. Rechters zijn gelukkig rustige en verstandige mensen. Zij houden zich aan de regels. Ik heb er zelden eentje opgewonden gezien. Ze wikken en ze wegen, nadat ze de ongetwijfeld ferme eisen van de officier van justitie hebben gehoord en daartegenover het verzoek tot mildheid en begrip voor de verdachte van de advocaten.

[En zo voeg ik hieraan toe: nadat ze hebben beoordeeld of datgene wat de verdachte wordt verweten, ook in die mate bewezen kan worden.]

We mogen blij zijn met ons onafhankelijk rechtssysteem. Ook als het misschien deze weken weer wat gaat schuren bij het horen of lezen over de snelrechtzittingen.



Het lijkt mij goed als de rechters, nadat de ellende achter de rug is, eens een masterclass gaan geven op bijvoorbeeld de televisie. Wat gaat er in ze om? Wat brengt hen tot een vonnis? Hoe moeten wij simpele burgers dat begrijpen? Misschien mogen rechters geen mensen zijn of worden - om afstand tot ons te houden - maar richting de jaarwisseling 2015 zou het misschien wél helpen als we hierover een gezellig Nationaal Rechtsgesprek organiseren.

Want zo gemakkelijk is het niet om rechter te zijn. Lijkt mij."

Veelzeggende bespiegelingen, naar mijn mening. Ik zou er voor de decembermaand drie wensen aan willen koppelen:

Ik hoop en wens dat bestuurders, politici en ook politiefunctionarissen de deugd van de gematigdheid betrachten bij het uiten van ferme en stoere taal vooraf en dat zij geen verwachtingen wekken die het strafrecht en de strafrechter niet kunnen en zullen waarmaken.

Ik hoop en wens dat de Rechtspraak in de komende weken investeert in het geven van uitleg over het werk van de (straf)rechter en de regels van onze rechtsstaat die bepalend zijn voor dat werk. En tevens in heldere toelichting op concrete uitspraken van de rechters.

- 1 Ik hoop en wens dat binnen onze samenleving het besef zal groeien dat de oplossing voor het jaarlijks terugkerende geweld rond Oud en Nieuw uiteindelijk en ten diepste niet in het strafrecht gezocht moet worden – al heeft het strafrecht hier wel degelijk betekenis – maar in de keuzes die wij als samenleving en als individuele leden daarvan zelf kunnen en zullen moeten maken.